

NEMZETI ÖRÖKSÉGÜNK: A SZÓDA

Fülöp Zoltán Ottó

Szeged-Csanádi Egyházmegye, Nemzeti Kiválóság Program

Kivonat A kutatás célja a kiskunmajsai Topolyai Szikvízüzem örökségközpontú bemutatása, a családi szódagyár tevékenységkörének, materiális és immateriális értékeinek tanulmányozása a multidiszciplinaritás jegyében. Megismerkedhetünk a szikvíz, a hungarikum és a kulturális örökség fogalmával, fontosságával, értékkeremtő, identitáserősítő hatásával. A szódagyártás speciális tárgykultúrájának elemzése a funkció-szimbólum-üzenet aspektusából történik. Kérdésként fogalmazódik meg, hogy a mára már sokfelé kihalóban lévő, de a fővárosban és néhány nagyvárosban - például Szegeden, Miskolcon stb. - ismét reneszánszát élő kisipari tevékenység eszközei illetve szellemi értékei miként adaptálódtak az átörökítés során. Bizonyítást nyer, hogy a szikvíz mint a magyarság kiemelt nemzeti kincse hozzájárulhat nemzeti azonosságtudatunk erősítéséhez, az idősíkok közötti párbeszéd megteremtéséhez.

Abstract The goal of this research is to introduce the soda factory of Topolya emphasising its important heritage and also to examine the material and immaterial values and the general activities of this family-owned soda factory from a multidisciplinary point of view. Readers can familiarise themselves with soda-water and the meaning, importance and identity strengthening quality of notions like „hungarikum” and cultural heritage. The analysis of special cultural objects related to soda-water production utilises the aspects of function, symbol and message. Although a product on the verge of extinction in most places, small scale soda-water production is experiencing a renewal of interest and popularity in a number of big cities like Budapest, Szeged and Miskolc among others. It is interesting to examine how the tools and intellectual values of this small scale industry have adapted to the new standards of today. The paper proves that soda-water, as a very important national treasure of Hungary, can contribute to the strengthening of our own national identity and to the creation of a dialogue between past and present.

Kulcsszavak hungarikum, szikvíz, kulturális örökség, a magyarságkép auto- és heterosztereotípiája, integrált örökségvédelem, életvilág, hagyomány

Key words hungarikum, soda-water, cultural heritage, the auto- and hetero-stereotypes of the Hungarian nation, integrated heritage protection, lifeworld, tradition

Bevezetés

A dolgozat megírásának egyik inspiráló tényezője volt az a felismerés, hogy napjainkban egyre nagyobb érdeklődés mutatkozik a kulturális örökség értékeinek komplex értelmezése, megőrzése és megismerése iránt, hiszen valamennyien tudni szeretnénk, kik vagyunk és honnan jöttünk, mik a gyökereink. Múltunk ugyanis nemcsak meghatározza jelenünket, de hatással van jövőnkre is: megszabja gondolkodásunkat, viselkedésünket, kialakítja énképünket. Jan Assmann szavaival élve: „Az emlékezet nemcsak a múltat rekonstruálja, hanem a jelen és a jövő tapasztalását is szervezi” (Assmann 2004).

A témaválasztás nem véletlen, hiszen adott a családi indíttatás, mely arra ösztönzött, hogy tiszteletben tartva elődeim emlékét megőrizsem, életben tartsam és továbbadjam az immáron csaknem

egy évszázados örökség értékeit. Elsődleges célom volt, hogy a szikvizet mint hungarikumot családunk történetén keresztül mutassam be oly módon, hogy összeegyeztessem a mikroszkopikus és a makroszkopikus látásmódot. A multidiszciplinaritás jegyében elsősorban az identitástudományok kutatási eredményeire támaszkodtam. Az egyes megközelítési módok hozzájárultak egy holisztikus szemlélet kialakításához, mely - meglátásom szerint - a társadalomkutatás során elengedhetetlen.

A szikvíz elterjedtségét egyrészt a MOSZI (Magyar Országos Szakmai Ipartestület) által nyilvántartott számadat támasztja alá. Ez alapján jelenleg Magyarországon a csaknem 1500 szikvízüzemben közel tízezer ember dolgozik, régi dinasztiaiák sora fémjelzi ezt a kézműves iparágat (Nagy 2014). Emellett még egy jellemző információra hívnám fel a figyelmet. Míg 2004-ben 26 vállalkozó tudott

olyan szódavizet előállítani, ami a legszigorúbb előírásoknak is megfelelt, addig 2014-ben már valamivel kevesebb, 21 kisüzem felelt meg az HACCP tanúsítvány^[1] által támasztott követelményeknek. Napjainkban ugyanennyi szikvízüzem használhatja a HÍR (Hagyományok Ízek Régiók) védjegyet és logót.^[2]

A szikvíz jelentőségét másrészt az is mutatja, hogy több helyen sor került a muzealizációjára. Többek között Nyíregyházán a Sóstói Múzeumban, Mosonmagyaróváron a Hansági Múzeumban, Budapesten a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeumban illetve Dombóváron a Helytörténeti Múzeumban. A szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum épülő 20. századi falu tájegységében ugyancsak berendeznek egy szikvízüzemet. Rendhagyó kiállítási térként említhetjük Szegeden a Szent István téri, a helyiek által csak *Öreg Hölgy*nek nevezett víztornyot, ahol 2006 szeptemberétől állandó kiállításként tekinthető meg a világon egyedülálló szikvíztörténeti gyűjtemény. A kiállítás „*A szódavíz, egy magyar kultusz ital*” címet viseli és közel 150 darab régi, egyedi szódásüvegből illetve a szakmához kapcsolódó tárgyból áll. Szintén említésre méltó, hogy Szögi László rendező 2006-ban 32 perces színes ismeretterjesztő filmet forgatott *Hungaricum: a szódavíz* címmel.

A kulturális örökség bemutatása, elhelyezése a mindennapi életben

A szóda örökségésítése

A téma kifejtéséhez az alapfogalmak - hungarikum, szikvíz, kulturális örökség - tisztázása teremti meg a kiindulópontot. A problémakör vizsgálatakor több kérdéssel találjuk szembe magunkat: mit jelent az örökség, milyen szociokulturális és jogi feltételek biztosítottak a megőrzés, a kezelés, vagyis az örökségésítés folyamatában. A hungarikum és a szikvíz esetében pontos, törvényileg meghatározott értelmezési keretek állnak rendelkezésünkre, a kulturális örökség esetében már csak azért is indokolt a rövid fogalommagyarázat, mivel interpretációja a mai napig nem egységes.

A magyarok körében a reformkortól kezdve szinte mindig létezett a hungarikum fogalma. Bár jelentéstartalmát sokáig nem definiálták, általában a régi, hagyományos módon készült, az országhoz, vagy annak egyes területeihez tartozó jó hírnevű terméket jelentett. A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény^[3]

kimondja, hogy nemzeti értékeink dokumentálásának, közkinccsé tételének célja, nemcsak értékremlő szerepének megismertetése és védelméről való gondoskodás, hanem a nemzeti öntudat és a hazai gazdaság erősítése. Ma tehát olyan egyedi, különleges, nemzeti önazonosságunkat jelképező értéket értünk alatta, mely a magyarságra jellemző kiemelt, megkülönböztető tulajdonsággal rendelkezik, amivel mi magyarok nemcsak azonosulhatunk, hanem világszerte azonosíthatnak is bennünket. A hungarikum védjegy a szabályozás fontos része, melynek grafikája 2013 szeptemberében született meg.

A szikvíz vagy hétköznapi nevén szódavíz, - melyet számunkra a bencés paptanár, Jedlik Ányos^[4] (1800-1895) neve fémjelez -, nem más, mint széndioxiddal dúsított, nagy tisztaságú ivóvíz. A szikvíz a szik (szikés föld) és a víz társításával megalkotott szó. Nevének eredete egy tévedésen alapszik, hiszen a szódavíz készítéséhez felhasznált szénsavat a sziksóval vagy szódabikarbónával (nátrium-hidrogénkarbonáttal, NaHCO₃) azonosították. Szikvíznek csak olyan terméket nevezhetünk, amelyet zárt rendszerű technológiában nagy nyomással szifonfejes üvegbe vagy szifonfejes felvezető szárral ellátott szikvízes ballonba töltenek. A jó szikvíznek legalább 7-8 g/l széndioxidot kell tartalmaznia, mivel a 7,5 atmoszféranyomás alatt alig vagy nem is jön ki a víz a szódásüvegből. A szikvíz 2004-ben megkapta a „*Garantáltan Hagyományos és Különleges védjegytanúsítványt*”^[5] és bekerült a *Codex Alimentarius Hungaricus*-ba, a Magyar Élelmiszerkönyvbe, ami egyben hungarikummá történő nyilvánításának kezdetét is jelentette (Kiss 2008). Majd ezt követően közössiégi oltalom alá került.

A kulturális örökség fogalma^[6] fokozatosan alakult ki és az előző generációktól átvételre érdemesnek tartott tárgyak és szellemi javak összességét, vagyis egy adott közösség számára fontos jelentésű tárgyak vagy tárgyakkal kifejezett immateriális dolgok készletét értjük alatta. Definíciója számos jelentésrétegből áll. Hatása széles spektrumú, hiszen a politikai, szociokulturális, gazdasági dimenzióktól a turizmusiparig terjed. Az *örökség* szó a jogi terminológiából ered. Elsősorban az örökhatározó és az örökös kölcsönös viszonyára épül. Amíg a latin *patrimonium* az apától örökölt vagyont, vagyis atyai örökséget jelent, addig a *hereditas* (lat. örökség, hagyaték) már nemcsak a vér szerinti örökhatározóra utal. Valójában mindkét fogalom fiktív örökséget jelöl, hiszen a kulturális örökség esetén jogi értelemben nincs örökhatározó,

ezt csupán az utókor tételezi fel (Husz 2007). Összesítéskeppen elmondható, hogy az örökségalkotás lényeges vonása a már meglévő kulturális hagyomány birtokba vétele (Erdősi & Sonkoly 2005). Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a hagyatékából örökölt javak az idő múlásával új jelentésekre tehetnek szert (Erdősi 2005).

A kulturális örökség védelméről az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete, a párizsi székhelyű UNESCO négy jelentős nemzetközi határozatot hozott, amelyekre egy-egy mondatban szeretnék röviden kitérni. Az 1972. november 16-án elfogadott Világörökség Egyezmény már megkülönböztette a kulturális és a természeti örökség fogalmát, valamint meghatározta azok tartalmát. Húsz évvel később, 1992-ben az UNESCO elfogadta a Világemlékezet-programot (*Memory of the World*), melyben a dokumentum-jellegű kulturális örökségekről döntöttek. 2003-ban megalkotta a szellemi kulturális örökségvédelemről (*intangible heritage*) szóló egyezményt, 2009-ben megszületett a digitális örökségvédelemről szóló konvenció.^[7] Az UNESCO a kulturális örökség fogalmát kiterjesztette: így az összes olyan jel örökségnek tekinthető, amely az emberek cselekvéseit és alkotásait dokumentálja (Husz 2007). Következésképpen a kiskunmajsai szódagyár tárgyi és szellemi emlékei egyértelműen beletartoznak ebbe a kategóriába.

Az örökséggé válás folyamán két eltérő gyakorlatra szeretném még ráirányítani a figyelmet. A francia örökségfelfogás lényege, hogy az örökség materiális állapotából indul ki, amit eredetisége tesz megőrzésre méltóvá. Ezzel szemben Japán az élő nemzeti kincstár elvére alapozva azokat az immateriális kulturális javakat védi, amelyek hagyományos tudást közvetítenek (Maszahiro 2004). Bár két eltérő gyakorlatról beszélünk, esetünkben mégis lehetséges együttes alkalmazásuk. Hiszen, amikor a szódás múlttal kapcsolatos materiális objektívációkat mutatom be, a francia gyakorlatot követem, a szódához való viszonyulás, a kulturális emlékezet, az identitás és a transzmisszió esetében pedig a japán példa tűnik alkalmazhatónak (Sonkoly 2005).

A kiskunmajsai Topolyai Szódagyár története

„Az ember akármit is tesz, örökös.
Nem képes végérvényesen kioltani saját múltját,
mert maga is e múlt terméke.”
(Mircea Eliade)

Meggyőződésem, hogy az elődök emlékezetének fenntartásában és az általuk közvetített materiális és immateriális értékek átörökítésében sokat segít a múlt tapasztalatainak, viselkedésmintáinak mélyreható feltárása (Monok 2005) és többszemponútú tanulmányozása. Ezt az állítást támasztja alá az *önmagaság* ricoeur-i interpretációja, miszerint az állandó változás tulajdonképpen csak az önmagunkról szóló újra és újra elmesélt történeteken keresztül érhető meg, vagyis csak akkor, ha végigjárjuk a szövegek, cselekedetek, emlékek értelmezésének hosszú kerülőútját (Ullmann 2007). Ezt a gondolatot tekintetem vezérfonalnak, amikor arra vállalkoztam, hogy megörökítsem a Topolyai család életútját és az 1910-es évek óta Kiskunmajsán megjelenő szatócsbolt, sörraktár és szódagyár alakulástörténetét a rész-egész kölcsönös viszonyában megragadva. A megidézésre kerülő életvilágok túlmutatva önmagukon igazolásul szolgálnak arra, hogy kitartással, szorgalommal és jó üzleti érzéssel generációkon átívelő hagyomány teremthető, melynek megőrzése, ápolása és újraalkotása az utódok felelőssége. A biografikus reprezentáció eseményei - mint a múlt feltárásának eszközei - kettős célt szolgálnak: egyrészt tudatosítják az utódokban saját gyökereiket, másrészt segítik a múlt birtokbavételének aktusát.

A Topolyai család

Apai ágon a család virágkorát a 15. században élhette, amikor a törökellenes délvidéki harcok során vélelmezhetően egyik felmenőjük Hunyadi Jánostól megkapta a bárói címet. Azóta a család legidősebb férfi tagjai egészen Bácska, Topolya elhagyásáig a báró alvinczi kókai Topolyai nevet viselték. Anyai ágon a Lajos familia az egyik letehetősebb kiskunmajsai, csengelei parasztpolgári családból származott. Az öt gyermek közül a legfiatalabb testvér, Sándor (1918-1944) végig a családi gazdaságban dolgozott: a szódagyárban, a sörraktárban és a szatócsboltban. A II. világháborúban a keleti fronton halt hősi halált. Ilona (1916-1997), - aki több mint 30 éven át vezette a családi vállalkozást - negyedik gyerekként született. Erzsébet (1913-1995) Kecskeméten az Angolkisasszonyok *Beatae Mariae Virginis* Intézetében végezte a Tanítóképzőt. 1941 nyara és 1944 késő ősze között Partiumban és Észak-Erdélyben tanított Zilahon, Nagykarolyban és Nagyenyeden. A két nővér között alakult ki a legszorosabb kapcsolat. A második gyermek, József (1912-1992) amellelt, hogy élete döntő részét a szódagyárban töltötte az 1930-as években,

már 14 évesen lábról vásárolt meg Bácsalmás térségében 200 hold kukoricát. Pincértanulóként Budapesten a Duna Palotában és a Royal Szállóban tanulta ki a szakmát. Megjárta a déli és a keleti frontot is, ötvenkét hónapig volt katona. A legidősebb báty, Ferenc (1911-1977) hivatásos katona

volt. A II. világháború alatt a Szeged-Szőreg határposzton töltött be parancsnoki tisztséget. Fogságba esett, majd az egykoron erős testi felépítésű katonatiszt 5 év után fizikailag teljesen leépülve érkezett haza. Később SZTK-ellenőr lett.

1. kép. A Topolyai család az 1910-es évek végén.

2. kép. A Topolyai család háza Kiskunmajsán, 2013.

hagyta az országot, és Belgiumba ment pénzt keresni. Brüsszelben dolgozott három évig egy ezredesi rendfokozattal rendelkező belga főtiszt családjánál. Itt egyrészt tökéletesen megtanult franciául, másrészt aktív közösségi életet élt a Brüsszeli magyar Honleányok Egyesületében.

Annyira sikerült javítania a család anyagi helyzetén, hogy a teljes összegben hazaadott keresményéből -, mely abban az időben magasabb volt, mint a minisztériumi köztisztviselői bér („a legenda” havi 200 pengő) - a család stabilizálta a gazdasági helyzetét, adósságai java részét sikerült törlesztenie.

Emellett még 9 hold földet vásároltak Ilona részére Ötfán, mellyel megoldódott a gazdaság takarmány problémája. Lóherén, kukoricán és krumplin kívül szőlőt (kövidinkát és kadarkát) termesztettek, így - hol legálisan, hol nem - de bort is árultak a gazdaságban.

A kezdeti konjunktúra után a II. világháború katasztrofális helyzetbe hozta a családot. Mivel a család férfitagjai kivétel nélkül a keleti fronton harcoltak, helyüket orosz hadifoglyok töltötték be, akik a ház körüli munkákba is besegítettek. A front közeledésével azonban elmenekültek, mivel féltek, hogy a Vörös Hadsereg őket - mint árulókat - kivégezi. A hivatásos katona, Topolyai Ferenc orosz hadifogságba került, Sándor hősi halált halt és József évekig bujkálni kényszerült.

A II. világháború utáni újrakezdésre jellemző volt, hogy Igazoló Bizottságokat állítottak fel szerte az országban többek között azzal a céllal,

hogy a kisiparosokat és a kiskereskedőket is elszámoltassák. A Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltárában talált 217/1948. iktatószámú elszámoltatási jegyzőkönyvből kiderül, hogy Topolyai József a bizottság előtt 1948. április 3-án édesapja helyett nyilatkozott, hogy édesapjának a szikvízkészítésen kívül más polgári foglalkozása nem volt. Topolyai József előzetesen Igazolási kérvényt nyújtott be Pest vármegye II. sz. Kiskunfélegyházi Igazolóbizottsága felé. Az Igazolási kérvény tanúsága szerint a szikvízgyár a Szent Erzsébet u. 28. szám alatt működött, Topolyai József soha nem igényelt és nem is kapott zsidó tulajdonban lévő üzletből árut vagy felszerelést, vagyis nem vett részt a zsidók kifosztásában, elhurcolásában, nem volt tagja semmilyen pártnak, egyesületnek, továbbá a Szálasi kormány alatt nem hagyta el a helységet és nem folytatott politikai tevékenységet. Az Igazoló Bizottság elnöke, Eszik István megállapította, hogy Topolyai József ellen senki nem tett feljelentést, ami alátámasztja, hogy nem volt sem tagja, sem pártolója polgári vagy katonai jellegű szélsőjobbaldali szervezetnek. A fent nevezett dokumentum ezen túlmenően igazolja, hogy Topolyai József nevére 1945. március 6-án 1687/1945. számon kiállításra került a szikvízkészítő iparigazolvány, ami az igazolás kiállításával együtt a szikvízüzem működésének feltételét képezte. Mindez azonban korántsem jelentette Topolyai József számára a békés és konszolidált újrakezdés lehetőségét, hiszen évekig bujkálnia kellett politikai nézetei és családi háttere miatt.

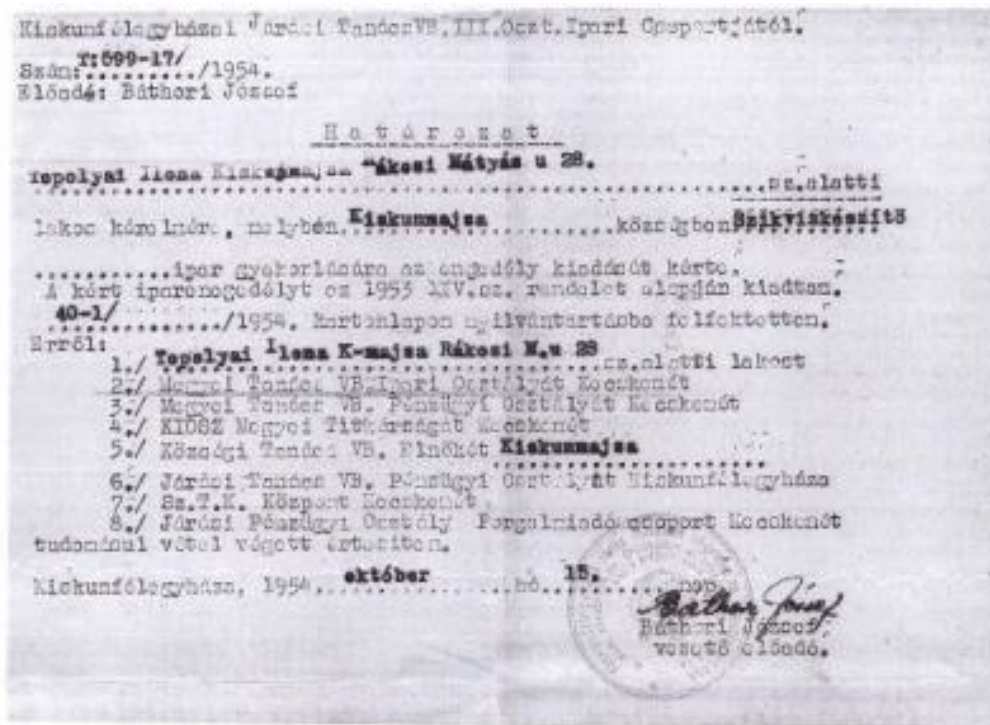

4. kép. A családi birtok Ötfán.

Ennek az időszaknak a szódagyártást talán legmarkánsabban befolyásoló tényezőjeként említhetjük, hogy az Elnöki Tanács 1949. december 28-án meghozta az 1949. évi 20. sz. tvr.-t, ami értelmében államosítottak minden 10 főnél többet foglalkoztató üzemet (Kiss 2008), így a kiskunmajsai Topolyai szódagyárat is. Elvették az egyik szódatöltő gépet, több mint 5000 üveget, több száz ládát, a szódagyártásra használt helyiséget lepecsételték, a belső átlátszó üveges ajtókat papírral lefedték, és mivel akkoriban Kiskunmajsa legnagyobb háza volt a Topolyai család otthona, először menekültek, majd zsellérsorból származó embereket szállásoltak el benne. Mindez felőrölte mind a család gazdasági helyzetét, mind a szülők - Topolyai Ferenc és felesége Lajos Regina - egészségi állapotát.

5. kép. Képeslap a szikvízipari tanfolyamról, 1948.

6. kép. Topolyai Ilona iparengedélye 1954-ből.

A fellendülés időszaka

A válságos és tragikus időszakból Sztálin halála és Nagy Imre 1953-as hatalomra kerülése hozta ki a Topolyai családot, és bár korlátozott mértékben illetve nem a saját épületben, de ismét működhetett a maszek szódagyártás Lajos Regina és lánya, Ilona munkájával. Sokan nem merték újraindítani vállalkozásukat, hiszen egy hónapban csak 40 kg

szén-dioxidot utaltak ki a kisiparosoknak, nehogy konkurenciát jelentsenek az államnak, illetve ne kapitalizálódjanak. Ekkor állapították meg a 46%-os forgalmi adót, amit előzetesen kellett befizetni, csak ezután kapta meg a vállalkozó az ún. „szén-savutalványt”. 1955-ben még a forradalom előtt Lajos Regina elhalálozott, így a szódagyártás teljes egészében Topolyai Ilona irányítása alá került a családban. Emellett azonban el kell mondani, hogy

ugyancsak működött a „Szövetkezet”, mely a Topolyai családtól elvett géppel, ládákkal, üvegekkel, lovaskocsival és lóval látta el a falu egy részét, de profiljába elsődlegesen a Földműves Szövetkezet-hez tartozó gazdasági egységek, kocsmák szódával való ellátása volt. Ebben az időben rendkívül nehéz volt kisiparosként az élet, és ezt nemcsak az irreális összegű forgalmi adó és a revizorok rendszeres megjelenése tette elviselhetetlenné, hanem az a tény is, hogy nagyon nehezen lehetett szódásüveghez, új üveghez illetve alkatrészekhez - így szódásüvegfejhez, rudacsszárhoz, csóhöz, tömítő gumihoz, nyakhoz stb. - és szerszámokhoz jutni. A szikvízkészítő gép javításához, és a tevékenységhez szükséges minden alkatrészt Topolyai Iлона Budapestről, a Mester utcából, a Baumgartner testvérektől szerezte be.

Az 1950-es és az 1960-as évekre jellemző volt, hogy megszűnt a környező falvakba történő szódakiszállítás. Erre nem adódott lehetőség, noha kereslet lett volna rá. Ehelyett a kuncsaftkör szélesítését kifejezetten Kiskunmajsára koncentrált a Topolyai szódagyár, ahol a lakosság lovaskocsiról történő kiszolgálása mellett egyre jelentősebb szerep jutott a viszonteladókhoz történő szódakihelyezésnek. Például „Rudi”, „Iréne”, „Kellerné”, „Boldog trafik”, „Árvai zöldséges”, „Gárdián”, „Deli”, „Kormányosné” helyszínekre 8-16 láda szódakihelyezés történt. Ez annyit jelentett, hogy amíg 1 üveg szódát az 1960-as és az 1970-es években az ügyfeleknek 1 Ft 10 fillérért értékesített a vállalkozás, addig a viszonteladók 88 fillérért kapták a szikvizet. Egy-egy viszonteladónál 80 és 180 üveg között volt a kintlévőség, ahol a forgalmat

minden alkalommal feljegyezték, és havonta egyszer fizették ki a számlát. A vállalkozásból meggazdagodni nem lehetett, hiszen rendkívül olcsó volt a termék ahhoz képest, hogy egy új üveg beszerzési ára 80-100 Ft-ot is kitett anélkül, hogy fel lett volna szerelve. A megtérülés nagyon nehézkes volt, hiszen 88 filléres szódából csak sokára térült meg az üveg és az alkatrészek ára, nem beszélve az egyéb kiadásokról: a szénsavról, a forgalmi adóról, a bejelentett alkalmazottak után lévő adófizetési kötelezettségről, a ló ellátásáról, a kovács és az állatorvos felé fizetett rendszeres számlákról és az SZTK-díjról.

A szódagyár családi tulajdonba való visszakerülése

Újabb állomást jelentett a szódagyár történetében, amikor 1968 után a Fock Jenő nevével fémjelzett új gazdasági mechanizmus bevezetésével Topolyai Ilonának sikerült visszaszereznie a saját házukban lévő üzlethelyiséget. Ez könnyebbé jelentett a vállalkozás életében. Így nem kellett tovább a falu másik végén, az Alvégyben üzlethelyiséget bérelni ahhoz, hogy működhessen a szódagyár. Ezt követően nagy problémát jelentett, hogy egyre keményebb harcot kellett vívni a fennmaradásért az üvegek romlása, a javítási költségek megnövekedése, valamint az alkatrészek nehezebbé váló beszerezhetősége miatt. Eljött az az idő is, amikor már csak saját vevőit szolgálta ki az üzem, ugyanis gyakorlattá vált, hogy ismeretlenek, illetve nem az üzletkörhöz tartozó vásárlók az üveg cserélése során rossz (ragasztott) üvegeket adtak a jó üvegért cserébe, ami csak a töltéskor derült ki.

7. kép. Szódakiszállítás az 1960-as években.

A szikvízgyártó iparosok az 1940-es évek elején már önálló szakmai tömörülésben védtek jogukat, országosan és helyi szinten is virágzott az ipartestület. Egy 1948-as rendelet már kötelezte az iparosokat a szakmai továbbképzésre is (Kiss 2008). Topolyai Ilona jelentős tevékenységet fejtett ki a helyi KIOSZ-ban, melynek minden ülésén részt vett, és több évtizedes munkájáért ezüstgyűrű jutalomban részesült.

Az *Kiskunmajsja története* c. monográfiából megtudhatjuk, hogy 1977-ben kimutatás készült a kiskunmajsai kisiparosokról szakmánkénti lebontásban. Ebből megtudhatjuk, hogy az adott időszakban a Topolyai családon kívül más nem foglalkozott szikvízkészítéssel sem főállásban, sem mellékállásban. Ezt érdemes összevetni a rendszerváltás utáni állapottal. A szociológiai felmérés ezúttal a magánvállalkozók számát igyekezett feltérképezni. Az adatokból kiderül, hogy 1991-ben a 232 vállalkozás közül már 2 üzem foglalkozott Kiskunmajsán szikvízkészítéssel: a Topolyai család és egy újabb vállalkozás (Nyerges 1993).

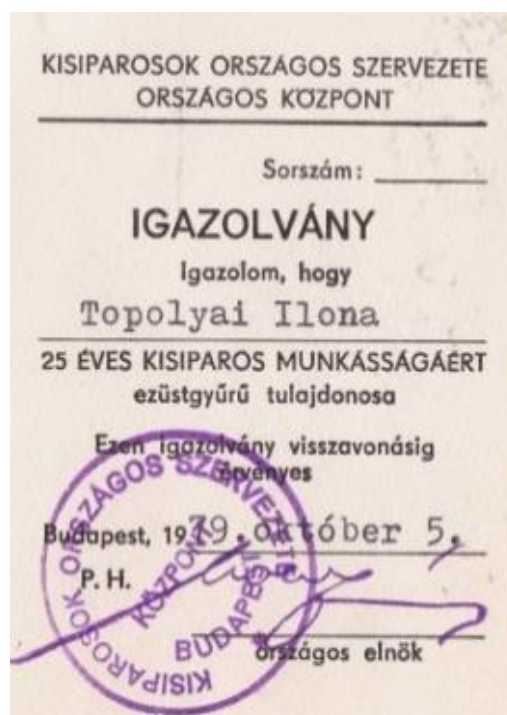
A családi kisüzem újabb profilbővülését jelentette az 1970-es évek második felében, hogy megjelentek, majd egyre inkább elterjedtek a kezdetben alumíniumból készült szódásballonok. Ezekbe 20 liter víz fért és előszeretettel rendelték a vendéglátóhelyek, kocsmák, éttermek. Az üzlet télen-nyáron mindennap nyitva tartott, csak vasárnap délután volt zárva. Ünnepnapokon volt a legnagyobb forgalom, akkor fogyott a legtöbb szóda.

A 1990-es évek elején egy felmérés keretében Kiskunmajsán riportot készítettek Topolyai Ilonával, mely a *Magyarok '94* c. kötetben (Krasznai-Korc - Zsigmond 1994) jelent meg. A Néprajzi Múzeumban 1994. november 14-én kiállítás nyílt Krasznai Korcz János és Zsigmond Gábor fényképanyagából. A két fiatal fotóművész egy éven keresztül járta az országot, hogy megörökítsék az embereket a miniszterelnöktől a zöldségesig, az operaénekestől a munkanélkülig. A könyv kilencvennégy szereplője közül több mint hatvanan vettek részt a megnyitón a Mezőgazdasági Minisztériumban, ahol megjelent a még aktívan dolgozó Topolyai Ilona is. A 78. évében járó idős asszony, aki ekkor már túl volt a 180 000-dik üveg palackozásán, három év múlva 1997 nyarán, Szegeden elhunyt. Élete munkája öt úszómedencét tudna megtölteni – olvasható a *Magyarok '94* c. kötetben. A szódagyártás eszközvilágát megörökölve az üzletet még évekig dédmamám, Topolyai Józsefné (1924–2010), majd nagymamám Fülöp Zoltánné (1941–) vitték tovább. Végül a szódagyár eladásra került,

egy helyi lakos, Faragó Lászlóné (1942 -) vásárolta meg a családi vállalkozást és a házat, napjainkban pedig fia, Faragó László (1969 -) tervezi, hogy új alapokra helyezve ismét beindítja Kiskunmajsán a szikvízgyártást.

8. kép. A kiskunmajsai Ipartestület összejövetele. Jobbról az 5. széken ül Topolyai Ilona.

9. kép. 25 éves jubileumi KIOSZ-tagság.

Az örökség tárgyi világa

„Legyenek az emlékezés garanciái az ilyen tárgyak, amelyeket a múlandó időben nyilvánvalóan használtunk, s amelyekkel bizalmas viszonyt éltünk meg...”
(Hermann Lübbe)

A tárgyak kommunikációs dimenziója

A szódás múlt és hagyomány megértéséhez elengedhetetlen a tárgykultúra és a *szelektív tradíció* történetének vizsgálata (Williams 2003), mivel a fennmaradt tárgyak nemcsak betekintést nyújtanak a szódás kisiparosok világába, hanem általuk a múlt üzenetét is megérthetjük. Azonban egy tárgynak sincs önmagában jelentése, hiszen a dolgokat az ember ruhazza fel intencionális aktsussal, a jelentés pedig mindig attól függ, amihez viszonyítjuk. Számomra a múlt kézzel fogható objektivációinak jelentősége többek között abban áll, hogy különböző idősíkokat kapcsol össze. Erre már David Lowenthal is felhívta a figyelmet, amikor úgy fogalmazott, hogy anyagi és erkölcsi hagyatékunk legfőbb célja, hogy ráébredjünk bennünket az akkor és most összetartozására (Lowenthal 2004). Ám azt is hozzá kell tennünk, hogy az örökös feladata, hogy értelmezze a tárgyak rejtett kódjait és levonja a megfelelő következtetéseket. E folyamat során tehát az eredeti tartalom a birtokba vevő értelmezésével gyarapszik. Az örökséget ezáltal nem lezárt, hanem folytonosan megújított vagy megújuló tárgykészletként értelmezhetjük (Paládi-Kovács 2004).

A többszemponú vizsgálat során ezért igyekeztem az eszközök funkcionális, szimbolikus és kommunikációs dimenzióit interpretálni és a mögöttük rejlő jelentésrétegeket feltárni (Frykman 2004). A szikvíz fontosságát és értékét - a családtagok esetében - a megörökölt tárgyakhoz fűződő személyes kapcsolat aspektusából tanulmányoztam. A kiskunmajsai családi vállalkozás néma tárgyai, a hozzájuk kötődő emlékfoslányok felidézésével mesélnek egy régmúlt világról mintegy kommunikációs hidat képezve múlt és jelen között. Jürgen Habermas ezt a szimbolikusan közvetített interakciót - minthogy egyes jelentések „*átvihetők egyik közezből a másikba*” -, (Pászka 2007) a kommunikáció egyik fajtájának tekinti. Mivel ez a kommunikációs közeg már nemcsak a kortársakat fogja össze, hanem az elhunyt és a születendő nemzedéket is, ezért elmondhatjuk, hogy a

Gemeinschaft világában a múlt és a jelen generációja egy interpretív közösséget alkot (Felkai 2007; N. Kovács 2007; Habermas 1994), melyben e sajátos kultúra tárgyai teremtik meg a lehetőséget a résztvevők közötti párbeszédre.

A tárgyak funkcionális vetülete

Az egyes tárgyak elsődleges tartalmuk, anyaguk, technikájuk, formájuk, stílusuk, funkciójuk révén vannak jelen a világban, ám rendelkeznek szimbolikus jelentéssel is, melyek az értő közösség számára többletjelentést hordoznak. (Boglár 2002) Itt kell megemlítenünk a szódásüvegeket, melyeket osztályozhatjuk méretük, színük, formájuk és díszítésük alapján. Megmunkálásuk lehetett domborműves, festett, homokfúvatott vagy mindhárom egyszerre. Formaviláguk is változatos képet mutat, hiszen csepp, szoknya, körte, kétgömbös és váll alakú szódásüvegek egyaránt használatosak voltak (Kiss 2008). Bálint Sándor *Szegedi szótárából* megtudhatjuk, hogy a szódásszifon szegedi elnevezése a kánya, ami a szódásüveg formájára és a márdárfejes csövekre utal.^[7] Az idők folyamán a szódásüvegek többféle változáson mentek keresztül, ugyanakkor funkcionális jegyeiket megőrizték.

10. kép. A Topolyai család feliratos szódásüvege.

Kezdetben a szódavíz üvegekben forgalmazták, majd a 20. század második felében megjelentek a patronos szifonok, melyek már fémből készültek. A 20. század végére a szikvízgyártó kisiparosok átváltak a műanyagpalackban forgalmazott szódavíz árusítására. Ám nemcsak az üvegek, hanem a szódafejek is sokat változtak az évek előrehaladtával. A múltban az ónozást és a tiszta ón használatát porcelánnal próbálták meg kiváltani, amit az alumínium fej követett, a műanyag fej

azonban már kortárs találmány, de a mai napig a rugó, a kar, a rudacsszár fémről, rézből vagy acélból készül. A szódásüveg fejei között a sas-, a kígyó- és a delfinfejú is előfordult (Kiss 2008). A kiskunmajsai szódagyárban a legtöbb szódásüvegfej azonban egyszerű alumíniumból készült, melynek gyakorlati haszna elsősorban az árban és a könnyebb tölthetőségben mutatkozott meg.

11-12. kép. A Topolyai Szikvízüzem alumínium és műanyag fejes illetve cégfeliratos szódásüvegei.

A szikvízkészítés fő eszköze, a szódás gép vagy másképpen szódátöltő gép elsősorban az eladásra váró üres üvegek megtöltésén keresztül jelképezte a megélhetés biztonságát a családunknak. Dédapám gyermekkorában a szódásgépet még kézi erővel, a nagykerékbe illeszkedő hajtókar segítségével kellett mozgásba hozni. Mindeközben természetesen arra is figyelni kellett, hogy a villanymotor kiálló vastengelyén és a hajtókeréken végigfutott bőr hajtósíj kellően meg legyen faggyúzva, hogy le ne essen. Egyfajta modernizációt jelentett a fényes acél keverőhenger, melybe egyik oldalról egy nagy réztartályból szivattyú segítségével egy

csövön keresztül jutott el a víz, a másik oldalról pedig a szénsavtartályból a Répcelakon gyártott széndioxid került bele. Ha fogyott a mérő átlátszó vasfoglatatú üveghengerében a víz, a szivattyún elhelyezett kar segítségével lehetett a réztartályból nagyobb mennyiségű vizet juttatni a hengerbe.

A szódagyártás fontos kelléke volt a speciális munkaruházat. Ennek egyik legfontosabb része a drótból készült, sűrű szövésű fémháló volt, mely a teljes arcot beborította. Ez a furcsa - kicsit a vívómaszkra emlékeztető darab - arra szolgált, hogy a töltés alatt a nagy nyomás miatt esetlegesen szétrobbanó üvegek szilánkjai meg ne sebezzenek az embert. A ruházathoz tartozott még az ugyancsak védelmi funkciót betöltő - kezdetben bőrből, később műbőrből készült, térdig érő - kötény és a bőr csuklólövődő.

13. kép. Topolyai József és a Topolyai Szikvízüzem szódátöltő gépe, 1991.

Itt említhetjük meg a kiszállítás eszközeit is, a Topolyai Ilona, majd a későbbiek során nagymamám, Fülöp Zoltánné nevével és címével ellátott lovaskocsit, valamint annak a legkülönfélébb kelleit (a bak, a rúd, a puska, a gyeplő, azaz az íst-ráng, az ostor). A lovaskocsi nálunk vagy a fedett kapubejáró alatt vagy az udvaron állt, a ló pedig az istállóban. *Utcázáskor* dédapám *Itt a szódás!* kiáltással, édesapám pedig gyakran a lovas kocsi mellett gyalogolva csengetéssel jelezte érkezésüket. Az eladásnak ez a formája gyorsabb és hatékonyabb volt, mivel nem kellett le-fel ugrálni a kocsira, emellett kiválaszthatta, melyik üveget adja el. A *Magyar Kisiparos* 1962. július 12-i számában megjelent egy minisztériumi rendelet, miszerint a szódás kolompolhatott vagy csengethetett, hogy felhívja az emberek figyelmét termékére. Akinek nem volt pénze lóra, az számaron, kordén, szánkón vagy triciklin árulta a szódát. Az egykori források

szerint 1970-es években a motorizáció következtében a fővárosban és környékén a jólmenő szódások kisteherautón, IZS, Ural vagy régi BMW motorke-rékpárral hordták a szódát (Kiss 2008). A Topolyai család jellemzően az igavonásra alkalmas lovat (*Szellő, Sanyi, Géza*) a kiskundorozsmai állatvásáron szerezte be.

A szódakiszállításhoz sorolhatók a lószerszámok is, vagyis a ló fejére kerülő zabla, az állat szájába helyezett vas, vagy az istállóban tárolt szerszámok, kaparók, reszelők, takarók és nem utolsó sorban az etetésre szolgáló kőből készült ún. *jászol*. Fontos volt a „ló vödre”, melyből más állat (disznó, baromfi, kutya, macska) nem ihatott. Az istálló tisztántartása során nagy szerep jutott a trágya kihordására és a homok beszállítására szolgáló talicskának, valamint a lóhere és a szalma lepakolásához szükséges vasvillának.

Kijelenthető, hogy a szódagyártás és a kiszállítás a család számára jóval több volt, mint egyszerű mindennapi rutinfeladat: szódásnak lenni egy életformát jelentett, amit csak kellő elhivatottság, szorgalom és kitartás birtokában lehetett igazán jól művelni.

14. kép. Szódakiszállítás az 1980-as évek második felében.

A tárgyak szimbolikus üzenete

A szódás múlthoz kapcsolódó objektívációk számbavétele már csak azért is fontos, mert egyrészt az előbb említett anyagi realitások *képlékenyek* és múlandók. (Erdősi 2000) Másrészt a családi kisüzem tárgyi emlékei nem önmagukban álló jelenségek, hanem az adott kultúra kontextusában többletjelentést hordozó, az örökösök számára szimbolikus je-

lekként értelmezhető történetileg átörökített min-ták, melyek segítségével kommunikálnak az utódok, illetve megőrzik önazonosságukat. A szimbolikus jelentéssel felruházott tárgyak - mint a családi identitás jelképei - generációkon át az önkifejező-dés és az önértelmezés eszközei voltak azáltal, hogy egyfajta modellként szolgáltak. Hiszen mint jelképek megjelenítették azokat az értékeket, melyeket a családi közösség fontosnak tartott egyrészt önmaga vonatkoztatásában, másrészt a külvilág felé közvetítésben.

A szódás kultúra tárgyi világon keresztül történő megközelítése már csak azért is fontos, mert a tárgyak mint jelentéshordozó materiális objektumok képesek visszaadni a múlt élményvilágát és élményvalóságát (Dacosta Kaufmann 1994). Így a szódásgépek kattogása, a meghajtó szíj sercegése, az üvegekbe juttatott szódavíz jellegzetes spriccelő hangja máig édes dallamként cseng vissza édesapám fülében. Mindig is elbűvölte a *csapatás*^[9], melyet gyerekfejjel egyfajta varázslatként élt meg. Számára ezek az évek egy olyan világot idéznek meg, ahol a legkisebbektől a legöregebbekig több generáció együtt, közös erővel biztosította a megélhetést nem csak saját magának, hanem az alkalmazottak és azok családja részére is. Az előkerült régi szerszámok - többféle méretű nyakfogó, satu, harapófogó, csipőfogó, speciális kéthegyű csavaró, villáskulcs, franciakulcs és a hozzájuk tartozó egész sor alkatrész -, valamint a felszerelésre váró új üvegek, üvegfejek, nyakak, rudacsszárak, gumitömítések sem egyszerű élettelen tárgyak, hanem a régi korok emlékét idéző, önazonosságunkat kifejező szimbolikus jelek. Az ácsok, asztalosok keze munkáját őrző szódásládák, az öreg, sok rekeszes munkaasztal és a megsárgult, Topolyai Ilona nevére kiállított iparendély a külső szemlélőnek csak egy mesterség kellékei, a szódás tevékenység társadalmi legitimációja, viszont az örökösök számára e tárgyak az élő múlt tanújelei.

Mindezek alapján elmondható, hogy a szódás tárgykultúra - az átörökítés, a megőrzés révén, valamint identitásformáló erejénél fogva - jelentékeny hatást fejt ki a nemzeti jegyeket egyre inkább elmosó modern pluralizmussal és a multikulturalizmussal szemben, mivel a materiális objektívációk által a kisüzem képes reprezentálni önmagát, alakítani a hozzátartozók személyiségét, valamint az emlékek tárházaként érzelmi és gondolati tartalmat közvetíteni. Az örökség e megközelítésben egy olyan egyedi kulturális közegként értelmezhető, amely a mai napig befolyásolja a hozzátartozók

múltról alkotott elképzeléseit, meghatározza a családtagok gondolkodását, cselekedeteit és mintegy vonatkoztatási keretként szolgál számukra. Ezen túlmenően egy életre meghatározó identitástudatot teremt, kisiparosi-kistulajdonosi determinációt, mindig vállalt elkötelezettséget. A *szelektív múlt* újratermelése az idők folyamán olyan elemmé alakult át, amely, mint társadalmi érték az örökség részét képezi. A tárgyakhoz fűződő személyes érzelmek, élmények és absztrakciók is azt bizonyítják, hogy a nagyvilág és az idő makrokozmosza sajátos kapcsolatrendszerben kötődik az emberi világ mikrokozmoszához (Dacosta Kaufmann 1994).

Tanulságok

A szikvíz értékeinek és tárgyainak dokumentálása azzal a szándékkal történt, hogy bemutassa a szikvízgyártó kisiparosok sajátos életformáját és ráirányítsa a figyelmet egy hagyományos magyar élelmiszer értékálló-értékteremtő szerepének fontosságára, védelmének szükségességére, illetve a kulturális javak nemzeti identitást erősítő hatására. Az egyedi vonások mellett a közös kulturális jellemzők kimutatására törekedtem és a szikvizet a magyar azonosságtudathoz szervesen tartozó és megőrzendő egyedülálló értékneként kezeltem. A vizsgálatból kitűnik, hogy a közös értékek a közvetítés és a reprezentáció révén válnak fontossá, ugyanakkor az egyén viselkedése, az örökséghez való hozzáállása, társadalmi helyzete, lehetőségei jelentős mértékben befolyásolják az örökség alkalmazását. A múlt felelevenítésével, a szódás kisipar tárgyi világának feltárásával új jelentéskapcsolatok tárultak fel, melyek világossá tették, hogy önképünk kialakításában nélkülözhetetlen a múlt ismerete, az elődök tisztelete, identitásunk felismerése, hiszen a hely csak a maga lokalitásában adhat választ arra a kérdésre, hogy hol élünk és kik vagyunk (Frykman 2004).

Az örökséggondolat hangsúlyozását továbbá azért is tartom fontosnak, mert egyrészt általa bármely közösség számára - így a családunk számára is - lehetővé válik az egyéni emlékezetből fakadó aktuális identitás intézményesítése. Másrészt azért, hogy az örökség képes megőrizni a hagyományos perspektívákat az egymást követő nemzedékek különbözősége és autonómiája ellenére, be tud épülni az aktuális jelen kereteibe. A transzmisszió segítségével a szikvizet el tudjuk helyezni a későmodernitás korában a kulturális örökség széles palettáján és a szódás kisiparos kultúrát be tudjuk ágyazni a kortárs diskurzusba. Ezáltal rá tudunk

mutatni az örökségesítés előnyeire és társadalmi hasznára, vagyis a feltáró, kutató, elemző munka - összetettsége révén - képes az egyéni, közösségi és társadalmi tartalmakat vegyíteni és azok jellegzetességeit kimutatni. Többek között itt vélem felfedezni a kulturális antropológia szoros kapcsolatát a kulturális örökséggel, hiszen együttes kutatásuk teret enged a mindennapok valós eseményeire történő reflektálásra és elősegíti a szociális integrációt, a kultúrák közötti párbeszéd erősítését és a kulturális javak társadalom felé történő kommunikálását. Ezáltal a kutatási eredmények hozzájárulhatnak a magyar és az átalakuló európai kultúra integrált örökségvédelemmel kapcsolatos gyakorlati kérdéseinek megválaszolásához.

Köszönetnyilvánítás

A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú „Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program” című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Jegyzetek

[1]2002-ben került sor a HACCP (*Hazard Analysis and Critical Control Points - Veszélyelemzés és kritikus ellenőrzőpontok*) élelmiszerbiztonsági rendszer bevezetésére a szikvízgyártók körében. Majd az Országos Szikvízkészítő Ipartestület tagja lett az Ásványvíz Terméktanácsnak. (Kiss 2008)

[2]2013 novemberében <http://szikviz.cegszemle.hu/> elektronikus oldal 18 jelentős szikvízüzemet sorolt fel hazánkban. Érdekességként említeném, hogy a HÍR védjeggyel rendelkező szikvízüzem közül csak egy szerepel közöttük. Ez pedig a Budapesten az Ilka utca 9. szám alatt működő Buborék Szikvízkészítő Kft.

[3]A törvényt az Országgyűlés a 2012. április 2-i ülésnapján fogadta el és az alábbi digitális forrás alapján idézem: <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK12042.pdf> Utolsó letöltés: 2014. február 18. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200030.TV Utolsó letöltés: 2014. november 18.

^[4]Jedlik Ányos egyik első, inkább kémiai jellegű kísérletezéseiről a „*Mesterséges savanyú vizek készítése*” c. értekezésében (1829) olvashatunk. Az általa készített „*savanyúvíz-készítő apparátus*” azonban nem volt alkalmas szódásszifonok töltésére, hanem szénsavas víz előállítására és azok egyszerű palackozására. Ugyanakkor elmondható, hogy Jedlik találmánya a maga korában nagy jelentőségű volt, ami ma is megbecsülésre érdemes. A szikvízgyártás külföldi kezdetei az angol John Mervin Nooth (1774, kis mennyiségű gyártás, Priestley módszere alapján), a genfi órás-ékszerész Jacob Schweppe és társai (Henry Albert Gosse gyógyszerész, nagyobb arányú gyártás), valamint Nicolas Paul nevéhez fűződik. Schweppe később különvált és 1783-ban önálló céget alapított. Az első szikvízgyárat Gosse M. alapította Genfben, ami 1785-ben egy év alatt több mint 40 000 palackot adott el. 1789-ben társa Paul, később pedig Triaye és Jurine-vel együtt Párizsban épített egy gyárat. A szifon feltalálása Charles Plinth nevéhez fűződik, akinek szabadalmát 1813-ban jegyezték be. A mai szódásüveg prototípusa Antoine Perpigna találmánya 1837-ből. (Nagy 2014; Kiss 2008)

^[5]A szikvíz az 1/1998. (I. 12.) FM rendelet 2. §-a értelmében garantáltan hagyományos és különleges élelmiszer. A hagyományos és különleges tulajdonság az élelmiszer előállításához felhasznált olyan nyersanyag, hagyományos előállítási mód, összetétel, vagy egyéb olyan tulajdonság, ami az egész világon elkülöníthetővé teszi más hasonló élelmiszerektől. (Bikfalviné 2004)

^[6]Vö. UNESCO 1972. 17. ülészak 1. cikk. Digitális forrás: www.unesco.org. A kulturális örökség fogalmának történetének elemzését és hazai recepcióját Sonkoly Gábor és Erdősi Péter több tanulmányukban is elvégezték. Felhívták a figyelmet arra, hogy az 1970-es évek óta a fogalom látványosan elterjedt és rámutattak a kulturális örökség, a társadalmi emlékezet és a nemzeti örökség kapcsolataira. (Sonkoly 2000; Sonkoly 2005; Erdősi 2000; Erdősi-Sonkoly 2004 (szerk.); Erdősi-Sonkoly 2005)

^[7]Az UNESCO kulturális örökségről szóló határozatait az alábbi digitális források alapján idézem: <http://www.unesco.hu/unesco-vilagemlekezet/>; Utolsó letöltés: 2014. november 18.

<http://www.unesco.hu/kultura/szellemi-kulturalis/szellemi-kulturalis/>; Utolsó letöltés: 2014. november 18.

<http://www.vilagorokseg.hu/portal/vilagoroksegrol.php?id=20070131183521>; Utolsó letöltés: 2014. november 18.

<http://www.unesco.hu/archivum-2009-vegeig/kommunikacio-informacio/charta-digitalis-orokseg/>; Utolsó letöltés: 2014. november 18.

^[8]„*Hozzon egy üveg kányát*” olvasható Bálint Sándornál az Akadémiai Kiadó gondozásában 1957-ben megjelent három kötetes *Szegedi szótár* I. kötet 682. oldalán.

^[9]A *csapatás*: a felesleges gáz kieresztése a szódásüveg töltése során a túlnyomás megszüntetése céljából a szódátöltő gép karjának előre- majd gyors visszarántásával. Figyelemmel kell lenni arra, hogy ne csapassunk hosszan és se kettőnél többször, mert az üvegből nem jön ki a szódavíz.

A családtagok és az adatközlők névsora

- (1) id. Topolyai Ferenc (1886-1951)
- (2) Lajos Regina (1892-1955)
- (3) ifj. Topolyai Ferenc (1911 -1977)
- (4) Topolyai József (1912 - 1992)
- (5) Topolyai Erzsébet (1913 -1995)
- (6) Topolyai Ilona (1916 -1997)
- (7) Topolyai Sándor (1918-1944)
- (8) Topolyai Józsefné sz. Balog Irma (1924 - 2010)
- (9) Fülöp Zoltánné, sz. Kordás Olga (1941 -)
- (10) Dr. Fülöp Zoltán (1960 -)
- (11) Fülöp János (1968 -)
- (12) Faragó Lászlóné (1942 -)
- (13) Faragó László (1969 -)

Felhasznált irodalom

- Assmann, J. 2004. A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest.
- Bálint S. 1957. Szegedi szótár I-III. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Bikfalviné. 2004. Szikvíz – hagyományos élelmiszer. In: Alkoholmentes italok 2004/2. 45.
- Boglár 2002. Az adaptáció művészete. In: Gergely A. (szerk.) A nemzet antropológiája (Hofer Tamás köszöntése). Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 339-344.

- Dacosta Kaufmann, Th. 1994. A kincstártól a múzeumig: Az osztrák Habsburg-ház gyűjteményei. *Café Babel* 14, 83-103.
- Eliade, M. 1999. A szent és a profán. A vallási lényegről. Európa Könyvkiadó, Budapest.
- Erdősi P. 2000. A kulturális örökség meghatározásának kísérletei Magyarországon. *Regio* 11/4, 26-44.
- Erdősi P., Sonkoly G. 2005. A kultúra melankóliája. A kulturális örökség fogalmának megjelenése. *Világosság* 2005/6, 73-90.
- Erdősi P., Sonkoly G. (szerk.) 2004. A kulturális örökség. *L'Harmattan* (Atelier füzetek 7.), Budapest.
- Felkai G. 2007. A diskurzusetika. In: Boros G. (főszerk.) *Filozófia*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1219-1240.
- Frykman, J. 2004. Hely valami másnak. Egy kulturális képzetrendszer elemzése. In: Erdősi P., Sonkoly G. (szerk.) *A kulturális örökség*. *L'Harmattan* (Atelier füzetek 7.), Budapest, 181-210.
- Habermas, J. 1994. Válogatott tanulmányok (összeállította: Felkai G.). *Atlantisz Kiadó*, Budapest.
- Husz M. 2007. Hét fejezet a kulturális örökségturizmusról. *PTE FEEK*, Pécs.
- Kiss I. 2008. Szódavíz, egy magyar kultuszital. Szikvíz iptörténeti album. *Sodawater, a cult drink in Hungary*. Book of soda-industry history, *MOSZI Országos Szikvízkészítő Ipartestület*, Budapest.
- Krasznai Korcz J., Zsigmond G. 1994. *Magyarok '94. Más-Kép-Más Fotószolgáltatási Kiadói Kft*, Budapest.
- Lowenthal, D. 2004. Az örökség rendeltetése. In: Erdősi P., Sonkoly G. (szerk.) *A kulturális örökség*. *L'Harmattan* (Atelier füzetek 7.), Budapest, 55-84.
- Lübbe, H. 1983. *Zeit-Verhältnisse: zur Kulturphilosophie des Fortschritts*. Graz.
- Nagy K. 2014. *A szikvizes*. *MesterségTár 1. Plusz+Könyvek*, Budapest.
- Maszahiro, O. 2004. Az aktualizálás logikája. Japán és a kulturális örökség. In: Erdősi P., Sonkoly G. (szerk.) *A kulturális örökség*. *L'Harmattan* (Atelier füzetek 7.), Budapest, 323-334.
- N. Kovács T. 2007. *Helyek, kultúrák, szövegek: a kulturális idegenség reprezentációjáról*. Csokonai Kiadó, Debrecen.
- Nyerges B. 1993. Az 1956-os forradalomtól napjainkig. In: Csík A., Kozma H., Nyerges B., Szabó L. (szerk.) *Kiskunmajsza története*. Majsza Alapítvány, Kiskunmajsza, 111-177.
- Paládi-Kovács A. 2004. A nemzeti kulturális örökség fogalma, tárgya. *Örökség, hagyomány, néprajz*. *Honismeret* 2004/2. (32. évf.) 61-67.
- Sonkoly G. 2000. A kulturális örökség fogalmának értelmezési és alkalmazási szintjei. *Regio* 11/4, 45-66.
- Sonkoly G. 2005. Örökség és történelem: az emlékezet technikái. In: György P., Kiss B., Monok I. (szerk.) *Kulturális örökség – társadalmi képzelet*. *OSZK, Akadémiai Kiadó Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Szociológia és Kommunikáció Tanszék Média Oktató és Kutató Központ*, Budapest, 53-60.
- Ullmann T. 2007. Paul Ricoeur. In: Boros Gábor (főszerk.) *Filozófia*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1033-1035.
- Williams, R. 2003. *Kultúra*. In: Wessely Anna (szerk.) *A kultúra szociológiája*. *Osiris Kiadó-Láthatatlan Kollégium*, Budapest, 33-40.

Elektronikus források

- <http://www.vilagorokseg.hu/portal/vilagoroksegr01.php?id=20070131183521>; Utolsó letöltés: 2014. november 18.
- <http://www.unesco.hu/unesco-vilagemlekezet/>; Utolsó letöltés: 2014. november 18.
- <http://www.unesco.hu/kultura/szellemi-kulturalis/szellemi-kulturalis/>; Utolsó letöltés: 2014. november 18.
- <http://www.unesco.hu/archivum-2009-vegeig/kommunikacio-informacio/charta-digitalis-orokseg/>; Utolsó letöltés: 2014. november 18.
- <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK12042.pdf>; Utolsó letöltés: 2014. február 18.
- http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200030.TV; Utolsó letöltés: 2014. november 18.
- <http://www.rtlklub.hu/hirek/hirek/cikk/88327>; Utolsó letöltés: 2014. február 18. Már nem elérhető.
- <http://szikviz.cegszemle.hu>; Utolsó letöltés: 2014. november 18. Már nem elérhető.